

LAQABLAR VA ULARNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Nazarov Ziyoviddin Muhammadrasul o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi

Farg‘ona akademik litseyi ingliz tili fani bosh o‘qituvchisi

nazarovziyoviddin@gmail.com

Zokirov Muxtorali Turdaliyevich

Farg‘ona davlat universiteti, tilshunoslik kafedrası

professori, filologiya fanlari nomzodi

Annotatsiya: *Maqolada laqablar va ularning o‘ziga xos xususiyatlari yoritib berilgan.*

Аннотация: *В статье рассказывается о никнеймах и их особенностях*

Abstract: *Nicknames and their specific features are explained in the article.*

Kalit so‘zlar: *til, laqablar, so‘z, xususiyatlar, tilshunoslik.*

Ключевые слова: *язык, прозвища, слово, особенности, лингвистика.*

Key words: *language, nicknames, word, features, linguistics.*

Dunyo xalqlari madaniyati turlicha bo‘lgani kabi, insonlar yashash sharoiti, turmush darajasi har-xil ko‘rinishga ega. Shu kabi ular mentaliteti va xarakter xususiyati ham turlichadir.

O‘zbek madaniyati va odob-axloq xususiyatlari ingliz madaniyatidan keskin farq qiladi. Ayniqsa, laqablar va taxalluslar jabhasiga to‘xtalganda bu yanada yorqin namoyon bo‘ladi. Negaki, ingliz madaniyatida taxallus, ya’ni laqablar qo‘yilishi odatiy hol hisoblanib, do‘stona yaqin munosabatni anglatga, o‘zbek madaniy tizimida bu juda noo‘rin va qo‘pol munosabat belgisi hisoblanadi.

Laqablar tuzilish jihatiga ko‘ra ko‘plab turlarga ega hisoblanadi. Jumladan:

- Insonlar uchun qo‘yilgan laqablar;
- Hayvonlar uchun qo‘yilgan laqablar;
- Jonsiz buyumlar, bino-inshootlar uchun qo‘yilgan laqablarga bo‘linadi.

Ingliz madaniyatida inson laqablari ikkinchi ism sifatida e’tirof etiladi va u “Nickname” deb ataladi. Nickname ko‘pincha yaqin munosabatga kirishuvchi shaxslar o‘rtasida foydalanilib, rasmiy bo‘lmagan ohanga ega bo‘ladi.

Angliyada ba’zi laqablar an’anaviy ravishda odamning familiyasi bilan bog‘liq. “Klark” familiyasi bo‘lgan odam “Nobbi” laqabini oladi: “Tegirmonchi” familiyasi “Dusty” laqabiga ega bo‘ladi (ishdagi tegirmonchining un changini nazarda tutadi): “Adams” familiyasi “Nabby” laqabiga ega. Odamning familiyasi bilan an’anaviy ravishda bog‘langan yana bir

qancha laqablar mavjud, ular orasida Chalky White, Bunny Warren, Tug Wilson va Spud Baker. Boshqa ingliz laqablari insonning kelib chiqishiga ishora qiladi.

Ingliz tilida, boshqa tillarda bo‘lgani kabi, odamlarning tashqi ko‘rinishi yoki xatti-harakatiga asoslangan odamlar uchun tez-tez ishlatiladigan laqablar mavjud. Bu odamlar o‘zlarining shaxsiy xususiyatlariga ko‘ra oilasi yoki do‘stlaridan olgan noyob laqablar emas. Buning o‘rniga bu umumiy laqablar bo‘lib, ular o‘xshash jismoniy yoki shaxsiy xususiyatlarga ega (masalan, soch rangi, tana shakli, o‘zaro ta’sir qilish uslubi) har kimga qo‘llanilishi mumkin. Ushbu laqablarning ba’zilari haqoratli deb qaralishi mumkin, boshqalar neytral yoki yoqimli. Ko‘pincha bu laqablar odam bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri gaplashganda ishlatilmaydi, aksincha, bunday laqablar ko‘proq uchinchi shaxsda, lekin ba’zan ikkinchi shaxsda ham qo‘llaniladi.

Keling, tashqi ko‘rinish va shaxsiyatga asoslangan ushbu ingliz laqablarini ko‘rib chiqaylik. Kelajakda murojaat qilish uchun ushbu laqablarning qaysi biri neytral, ijobiy yoki salbiy (ya’ni haqoratomuz) ekanligini ko‘rib chiqamiz.

Jismoniy xususiyatlar yoki tashqi ko‘rinishga asoslangan taxalluslar:

beanpole – someone who is tall and thin (neutral)

blondie – a person with blond hair (neutral)

bones – a very skinny person (neutral/negative)

chubs – a person who is overweight (negative)

fatso – a person who is overweight (negative)

four-eyes – a person who wears glasses (negative)

red – a person with red hair (neutral)

shorty – a short person (neutral)

slim – a person who is thin (neutral)

small-fry – someone who is small in size (neutral/negative)

Shaxsiyat yoki o‘zaro munosabat uslubiga asoslangan laqablar:

Average Joe – a person who is very “normal” or lives a typical life (neutral)

chatterbox – a person who talks a lot (negative)

Debbie Downer – someone who is negative or depressive to be around (negative)

Einstein – a very smart person (neutral/positive/negative – depending on the context)

Nervous Nellie – a person who is very cautious and often worried (neutral/negative)

moneybags – someone with a lot of money (neutral)

Shuningdek, ba’zi bir ingliz ismlarini qisqartirib nickname sifatida ishlatilishiga guvoh bo‘lishimiz mumkin. *Edward* ismi uchun “Ed”, *Nicholas* ismi uchun “Nick” va *Allison* ismi uchun “Ally” shaklida qisqartirib nickname sifatida ishlatish mumkin.

O'zbek tilida laqablar shaxslarning tashqi ko'rinishi, nuqson va kamchiliklari yohud yutuqlari natijasiga ko'ra nomlansa, ingliz tilida laqablar o'z shaxsiy erkinliklari asosida tanlanadi va u tahqirlash va kamsitish ohangidan yiroq bo'ladi. O'zbek tilida esa asosan kamsitish va nuqsonlar ustidan kulishga asoslanib, kam hollarda shaxsiy individual yutuqlar va aql-idrok darajalariga asoslanadi.

O'zbek tilida ba'zan quloqqa taxallus atamasi ham chalinadi. Taxallus bu shaxslarga xos atama bo'lib, insonning ma'lum bir faoliyat yuritishi jihatdan tanlangan laqabidir.

Hayvonlar uchun atab qo'yilgan laqablar barcha davlatlarda va ular madaniyatida katta farqqa ega emas. Asosan hayvonlarga atab qo'yilgan laqablar, hayvonlarning tashqi tuzilishi, hajm va ko'rinishiga qarab ataladi.

Jonsiz predmet, bino va inshootlarga qo'yilgan nomlar asosan qiyosiy va ulug'lash xususiyatiga ega bo'lib, ko'chma va o'z ma'nosida tilga olinadi. Bunde nomlar- shahar, qishloq va viloyatlar uchun ham qo'llanilishi mumkin.

Har qanday onomastik birlik ma'lum nominatsiya ehtiyoji tufayli yuzaga keladi, o'z navbatida, laqablar ham mana shunday ehtiyoj tufayli yuzaga kelgan.

Laqablar insonning turli belgilariga qarab unga yon-atrofidagilar tomonidan turli maqsadlarda qo'yiladi.

Laqablar insonning kasbi, qiziqishlari, fel-atvori, ko'rinishi, nutqi, kiyinishi, ovozi, qobiliyati, kamchiliklari, yutuqlariga qarab turli maqsadlarda qo'yiladi.

Ortiq, naynov, terak, qoraqosh, oq, moylov, qora, qizil, sariq, jingalak, tekkiz kabi laqablar meyoridan ortiq rivojlanganligi uchun, qiyshiq, chala, pakana, cho'loq, kalta, o'lik kabi laqablar meyordagidek rivojlana olmagan tana a'zolari sababli qo'yilgan laqablardir.

Insonning fe'l-atvori bilan bog'liq laqablar ham juda ko'p uchraydi. Masalan: o'pka, tilla, tozapari, suvuyqmas, chopon yirtar, shomollar, shalpang, zakon, chittak, sichqon, chol, kampir, hallos, kapitan, masalchi, tentak, ovsarkurka kabi laqablar ko'p uchraydi.

Xulosa qilib aytganda, aytilganlarni sarhisob qilar ekanman, shuni ta'kidlashni istardimki, laqab qanchalik o'ziga xos, yoqimli, kulgili yoki hatto nafasingizni tortib oladigan darajada ajoyib bo'lmasin, odamga ism bilan murojaat qilishga harakat qiling. Shunchaki odamlar, ajoyib laqablar har doim shunchaki xayoliy nomlar bo'lib qoladi. Laqab - bu kattalar yoki bolalar uchun orttirilgan, norasmiy ism. U ko'pincha kerakli emas, balki insonning haqiqiy fazilatlarini va xususiyatlarini sezadi. Bu fazilatlar va xususiyatlarning boshqalar uchun alohida ma'nosini ta'kidlaydi. Bu tashqi ko'rinish yoki faoliyatning sezilarli xususiyati. Laqablar ijtimoiy hodisa sifatida mavjud, biz laqablar tizimi haqida gapirishimiz mumkin. Ular har xil bo'lishi mumkin: ijtimoiy faollikni ta'kidlab, masxara qilish va hatto tahqirlash usuli bo'lish, hamdardlik namoyon bo'lish va haqorat qilish vositasi bo'lish. Bu yo'nalishda eng faol ota-onalar va o'smirlardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Begmatov E. Nomlar va odamlar. – Toshkent: Fan. 1972.
2. Jonibekova D. Laqablarning ayrim uslubiy xususiyatlariga doir. O‘zbek adabiyotshunosligi va tilshunosligi muammolari. Samarqand. 2010
3. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005) ma’lumotlaridan
4. <https://mpradist.ru/uz/chto-takoe-prozvishche-klichka-kakoe-laskovoesmeshnoe-miloe-prozvishche-pridumat.html>
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Laqab>
6. <https://zapchina.ru/uz/horse/insulting-nicknames-for-guys-by-name-what-is-a-nickname-and-how-to-come-up-with-a-nickname/>
7. <https://02stroy.ru/uz/kozyrki-i-navesy/klassnye-niki-na-angliiskom-dlyaparni-psevdonimy-dlya-devushek.html>
8. <https://valenteshop.ru/uz/angliiskie-niki-s-perevodom-dlya-parneiprikolnye-i-krasivye-niki/>
9. <https://dinelli.ru/uz/bolezni/derzkie-niki-dlya-parnei-na-angliiskompsevdonimy-dlya-devushek-krasivye.html>
10. <https://uz.eferrit.com/taxallus/>